

**ІСТОРІЯ ВИДАННЯ «СПОГАДІВ З ПОДОРОЖІ ДО
СИБІРУ» ЄВИ ФЕЛІНСЬКОЇ**

У статті проаналізовано складний шлях видання перших мемуаристичних спроб Є. Фелінської, простежено їх функціонування у літературознавчому дискурсі середини XIX століття.

Видатна волинянка Є. Фелінська ввійшла в літературний процес середини XIX ст. статтею «Роздуми про поступ людства (Лист до видавця)» [16, с. 166–168], яка пізніше була передрукована в посиланнях до II тому «Спогадів із подорожі до Сибіру, перебування в Березові і Саратові» [4, с. 304]. Перша спроба майбутньої мемуаристики була реакцією на нарис А. С. Красінського з такою самою назвою, який був надрукований у «Літературному новорічнику» в 1838 р. У дебютній праці Є. Фелінська виклала свою думку з приводу модної на той час дискусії щодо поступу й загального розвитку суспільства шляхом еволюційних перетворень. Полеміка стосувалася твердження про вдосконалення людства через сам плин часу й перейняття досвіду попередніх поколінь. Як стверджує польський літературознавець та біограф Є. Фелінської М. Цвенк: «Ця стаття стала більше мірилом її таланту, аніж відіграла якусь роль у дискусії. Прихильність, з якою цю працю прийняли М. Грабовський та Л. Штирмер (автор доброзичливої рецензії), стала поштовхом до майбутньої літературної діяльності авторки» [1, с. 13].

Історія виходу в світ текстового масиву спогадів Є. Фелінської доволі скомплікована. У 1845 – 1846 рр. на сторінках «Athenaeum» [14, с. 73–95; 15, с. 214–246] були розміщені «Уривки із щоденника, написаного в Березові». У 1849 р. ці тексти доповнені й відредаговані вже під назвою «Спогади із подорожі до Сибіру й перебування в Березові» знову побачили світ в «Athenaeum» [11, с. 85–199; 12, с. 141–258; 13, с. 83–177]. У вступному слові редактора зазначалось, що «Спогади з подорожі пані Фелінської, уривки з яких вже були опубліковані в „Alhenaеum“, настільки пробудили загальну цікавість і з таким співчуттям були прийняті, що редакція попросила автора, щоб вона розмістила увесь текст на сторінках нашого „Alhenaеum“. Таким чином частина тексту щоденника повториться, але ми впевнені, що наші читачі не будуть скаржитись на це і отримають в такий спосіб усю сукупність цих цікавих спогадів, єдиного у нас твору такого роду» [11, с. 86]. У 1850 р. уривки, які раніше періодично друкувались у часописі, вийшли у Вільні окремою книгою під назвою «Спогади з подорожі до Сибіру та перебування в Березові» [2]. Найповніше трьохтомне видання, яке було доповнене та розширене розповіддю автора про життя в Саратові, про що свідчить і заголовок «Спогади з подорожі до Сибіру та перебування в Березові та в Саратові», побачило світ у 1852–1853 рр. у

© Білявська В.

Вільні друком Ю. Завадського[3; 4; 5]. Саме це видання становить об'єкт нашого дослідження.

Текст «Спогадів із подорожі» перекладений англійською мовою К. Л. Ширмою побачив світ у Лондоні в 1852 р., окрім того відомо ще про два наступних перевидання у 1853 р. та 1854 р [7; 8]. У 1855 р. на основі англійського перекладу в Копенгагені вийшла книга данською мовою [9]. У Парижі в 1857 р. було надруковано переклад французькою мовою, «Подорожі до Києва до Тобольська» [10], здійснений О. Ходзьковою, а «Спогади з подорожі» у скороченому варіанті того самого перекладача [6] вийшли друком уже після смерті Є. Фелінської на сторінках часопису «LeTourdumonde», присвяченому географічним подорожам.

«Спогади з подорожі», з'являючись у різних форматах, ще за життя авторки отримували позитивні рецензії. У «Познанському огляді» у 1851 р. у передмові до уривку із «Спогадів з подорожі» видання 1850 р. було надруковано розлогу рецензію авторства Л. Лукашевича. Поряд із досить прихильною оцінкою: «Спогади пробудили всезагальну увагу. З одного боку гордий, патріотичний злочин, суворість кари, стан і вік авторки – її терпіння, покора, поміркованість <...>, з іншого ж – детальний опис краю, до цього часу нам малознайомого, але призначеного на вигнання та могили не для одного польського серця – при цьому ж стиль, наповнений простотою, – все це поєдналося, щоб книгу можна було поставити в ряд цікавих творів нашої літератури» [18, с. 100], знаходимо й ряд зауважень. Незначні критичні коментарі стосувались не досить літературної мови та невдалих, з точки зору рецензента, формулювань: «Ми радили б авторці переглянути деякі фрагменти, які або не досить стислі та зрозумілі, або занадто скидаються на порожню декламацію. Наприклад, не варто, християнці стверджувати, що „людина не знає, ані звідки вона прийшла, ані куди прямує“» [18, с. 100].

У 1851 р. Ф. Зелінський на сторінках часопису «Варшавська бібліотека» у розділі літературної хроніки, у статті присвяченій аналізу публікацій, які з'являються на шпальтах «Athenaeum», виділив тексти трьох авторів – «Спогади з подорожі» Є. Фелінської, «Литва за часів Вітольда» Ю. І. Крашевського та «Листи з подорожі» К. Джевецького, зазначаючи, що саме твір пані Фелінської є найбільш вартісною окрасою журналу [19, с. 140]. Закінчуючи розповідь про спогади, автор рецензії зазначає, що «проаналізувавши стільки уривків із твору Є. Фелінської, ми не вичерпали навіть найменшої частини всього цікавого, що знайшли» [18, с. 146].

Ю. І. Крашевський, відомий видавець та добрий друг Є. Фелінської, у «Листі до редакції» «Варшавської газети» стверджував, що другий том «Спогадів із подорожі до Сибіру», який до цього часу був невідомий широкій громадськості, є доказом великого, наповненого свіжістю та природністю таланту, рідкісного сьогодні. Рецензент стверджує, що «Спогади із подорожі до Сибіру» пані Фелінської – «це справжнє, перенесене на папір життя, яке ми з великим бажанням вдихаємо, бо віє від нього щирою, правдиво зображеною, а не наслідуваною правдою. Перший том зацікавлював нас як картина маловідомого краю, іншої

природи, іншої цивілізації, іншого світу; у другому – ми вже значно ближче до домівки, де немає місця вражаючим новинам, але ми вивчаємо твір із величезним зацікавленням і дивуємося, як простий щоденник жінки, дні якої протікали майже без подій та великих змін, наповнений сердечністю життя <...>. Закривши книгу, ми протягом деякого часу відчуваємо наповненість тим життям, немовби ці долі були нашими власними. Немає тут жодної театральності, яка розрахована на створення певного ефекту, все просте, шире, наївне, справжнє, а через ту ж саму простоту велике та дивно прекрасне» [17, с. 4].

Автор рецензії акцентує увагу на окремих аспектах зображення Є. Фелінською суспільного життя, зауважуючи, що «Руська спільнота показана вибірково, а її відмінності від нашої презентовано досконало та виразно. Особливо добра та красива сторона цієї спільноти, яка все ще шанує всі сімейні і релігійні цінності, змальована особливо яскраво і по-новому» [17, с. 4]. Підкреслюючи оригінальність «Спогадів із подорожі до Сибіру», Ю. І. Крашевський порівняв Є. Фелінську із С. Пелліко: «Ми впевнені, що з численних майбутніх читачів „Спогадів“ ніхто не заперечить оригінальної їхньої привабливості, кожен відчує миле враження і погодиться з нами, що це наш Сильвіо Пелліко. Я навіть надаю перевагу „Спогадам“, а не „В'язню“, бо там (у творі С. Пелліко – *В. Білявська*) автор більш видимий, ніж людина, а сцени в них проявляються більше, ніж життя. У пані Фелінської це лише спогади, це тиха сповідь душі, проста, зворушлива і прекрасна» [17, с. 4].

Видання «Спогадів із подорожі до Сибіру» Є. Фелінської становить собою одну із перших спроб подібного тематичного спрямування жіночої мемуаристики Правобережної України епохи романтизму. «Спогади», які прихильно були сприйняті громадськістю та компетентними рецензентами, дали поштовх до подальшої літературної діяльності Є. Фелінської.

В. Билявская. История издания «Воспоминаний из поездки в Сибирь» Евы Фелинской.

В статье проанализирован сложный путь издания первых мемуаристических попыток Е. Фелинской, прослежено их функционирование в литературоведческом дискурсе середины XIX века.

V. Bilyavska. The history of publications of «Memoirs from trip to Siberia» of Eva Felinska.

The difficult way of the publications of the first attempts in creating memoirs by E. Felinska is analysed in the article, their functioning is traced in study of literary discourse of the middle of XIX of century.

Список використаної літератури

1. Cwenk M. Felińska. – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2012. – 280 s.
2. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie. – Wilno : Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1850. – 329 s.

3. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie i w Saratowie. – Wilno : Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1852. – T. 1. – 348 s.
4. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie i w Saratowie. – Wilno : Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1852. – T. 2. – 299 s.
5. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie i w Saratowie. – Wilno : Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1853. – T. 3. – 304 s.
6. Felinska E. DeKiew à Bérézov – Souvenirs d'une exilée en Sibérie 1839. Traduction du français à l'anglais O. Chodźkowa // *Le Tour du monde*. – 1862. – № 144, 145.
7. Felinska E. Revelations of Siberia by a banished lady; Edited by C. L.Szyrma. – London : Hurst and blackett, publishers, successors to H. Colburn, 1854. – V. I. – 346 p.
8. Felinska E. Revelations of Siberia by a banished lady; Edited by C. L.Szyrma. – London : Hurst and blackett, publishers, successors to H. Colburn, 1854. –V. II. – 327 p.
9. Felińska E. Sibirien, skildret of en vorviistpolsk dame. Oversattefterdettredieengelscke C. Sorensen. – Kobenhavn, 1855.
10. Felinska E. Souvenirs duvolgaged 'umeexileen Sibérie. Traduction-dufrançais à l'anglais O. Chodźkowa // *Revue Franco-Slave*. Premièreannée. du. Premier.– Paris, 1857. – Z. 1.
11. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie // *Athenaeum*. – 1849. – T. 4.–251 s.
12. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie // *Athenaeum*. – 1849. – T. 5. — 259 s.
13. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie // *Athenaeum*. – 1849. – T. 6. – 230 s.
14. Felińska E. Wyjątki z dziennika pisanego w Berezowie // *Athenaeum*. – T. 6. – 1845. – 127 s.
15. Felińska E. Wyjątki z dziennika pisanego w Berezowie // *Athenaeum*. – T. 3. – 1846. – 257 s.
16. Kokosz W. [Felińska E.] Myśli o postępie ludzkości (List do Wydawcy) // *Tygodnik Petersburski*. – № 27. – S. 163–170. – S. 166–168.
17. Kraszewski J. I. List do redakcji *Gazety Warszawskiej* // *Gazeta Warszawska*. – 1853. – № 83. – 4 s.
18. [Łukasiewicz L.] Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie i w Saratowie, spisane przez Ewę Felińską, 1850 r. // *Przegląd Poznański*. – 1851. – T. 12. – 504 s. – S. 100–102.
19. Zieliński F. *Kronika literacka* // *Biblioteka Warszawska*. – 1851. – T. 2. – 595 s. – S. 139–161.